

OCENJEVANJE OBSEGA BREZDOMSTVA V SLOVENIJI

291

MEASURING THE EXTENT OF HOMELESSNESS IN SLOVENIA

Bojan Dekleva, *dr. psih.*

*Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana
bojan.dekleva@guest.arnes.si*

Špela Razpotnik, *dr. soc. ped.*

*Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana
spela.razpotnik@guest.arnes.si*

POVZETEK

Članek poroča o študiji, katere namen je bil oblikovati kazalce za spremljanje pojava brezdomstva v Sloveniji, identificirati možne vire podatkov za oceno odkritega in skritega brezdomstva, na podlagi sekundarnih virov podati oceno o obsegu brezdomstva ter predlagati bodoči način zbiranja podatkov o številu brezdomcev v Sloveniji. Študija je izhajala iz mednarodne definicije/klasifikacije ETHOS in tam opredeljenih 13 operacionalnih kategorij, za katere smo poiskali množico indikatorjev, ki so osnovani na osmih različnih virih podatkov. Opisana je metodologija zbiranja, analize in interpretacije virov/indikatorjev. Številčni podatki za oceno obsega brezdomstva so podani v štirih tabelah, ki ustrezajo štirim ETHOS-ovim konceptualnim kategorijam. Študija podaja še priporočila za nadaljnji razvoj sistema ocenjevanja obsega brezdomstva.

KLJUČNE BESEDE: *brezdomstvo, stanovanjska izključenost, ETHOS definicija brezdomstva, statistični indikatorji, merjenje brezdomstva.*

ABSTRACT

The following article presents a study which was conducted in order to establish indicators for monitoring the problem of homelessness in Slovenia, to identify viable sources of information for measuring homelessness and hidden homelessness, assess the extent of homelessness on the basis of secondary sources and to suggest the means for collecting data on the number of homeless individuals in Slovenia. Our survey follows the international typology of homelessness called ETHOS, which defines 13 operational categories, for each of which we have defined several indicators based on eight distinct sources of information. Additionally, the methodology underlying the collecting, analysis and interpretation of sources/indicators is also described. Numeric assessments of the extent of homelessness are conveyed in four tables corresponding with four conceptual categories posited by ETHOS. Finally, the article also recommends guidelines for future development of systematic measuring of the extent of homelessness.

KEY WORDS: *homelessness, housing exclusion, ETHOS typology of homelessness, statistical indicators, measuring homelessness.*

UVOD

Z brezdomstvom smo se v Sloveniji bolj organizirano začeli ukvarjati pred približno 20 leti, če kot mejnik vzamemo leto 1988, ko se je odprla razdelilnica hrane v Ljubljani, in leto 1993, ko se je – tudi v Ljubljani – ob razdelilnici odprlo prvo zavetišče za brezdomce (Dekleva in Razpotnik, 2007a). V teh 20 letih, še posebno pa v zadnjih petih, se je v Sloveniji začejalo vedno več programov za brezdomne, razvijala se je nacionalna mreža zavetišč in urejale so se oblike bolj stabilnega financiranja zanje. Vsi ti programi so se uvajali bolj ali manj stihijsko, če tako poimenujemo način sprejemanja novih programov v sheme financiranja s strani države brez jasne celovite strategije ali dolgoročneje politike. S politiko misliva – med drugim – na prisotnost celovitejšje vizije, kako se odzivati na problem brezdomstva, pri čemer naj bi ta vizija vsebovala cilj trajnejšega reševanja (oz. končevanja) brezdomstva, ne pa samo kratkoročnega odzivanja na najbolj pereče in vidne znake brezdomstva, kar mednarodna organizacija FEANTSA (European Federation of National Organisations working with the Homeless) imenuje

„upravljanje z brezdomstvom“ (namesto „reševanje brezdomstva“ – ending homelessness) (FEANTSA, 2010). Politika bi morala zastaviti, vzpostaviti in vzdrževati aktivnost različnih sektorjev (socialnovarstvenega, stanovanjskega, zdravstvenega pravosodnega itd.) v reševanju brezdomstva in predvsem poskrbeti za medsektorsko sodelovanje in koordinacijo. V Sloveniji je v tem pogledu najbolj kritična neaktivnost in nesodelovanje stanovanjskega sektorja na državni ravni.

Del nacionalne politike ali strategije bi morala biti tudi postavitve jasnega sistema merjenja ali ocenjevanja obsega brezdomstva. Poznavanje obsega pojava bi morala biti osnova za zastavljanje ciljev, potrebnih sredstev in načinov dejavnosti, ki naj bi jih nacionalna politika predvidela, hkrati pa bi gibanje obsega brezdomstva (ki bi ga seveda morali poznati) lahko in moralo biti eden od kriterijev spremljanja uspešnosti take politike. Izhodišče merjenja ali ocenjevanja obsega bi seveda morala biti tudi dogovorjena definicija oz. operacionalna opredelitev merjenega pojava.

V Sloveniji do zdaj ni bilo dostopnih celovitih uradnih podatkov o obsegu brezdomstva. Občasno so se v javnih občilih pojavljale parcialne ocene predstavnikov posameznih lokalno delujočih organizacij, nekajkrat pa je kdo (po navadi za potrebe kakega strokovnega srečanja) zbral informacije iz vse Slovenije, najpogosteje le iz enega vira – iz centrov za socialno delo. Do zdaj je bila izvedena ena raziskovalna naloga, ki je razvila kompleksnejšo metodo ocenjevanja obsega brezdomstva, vendar le na območju Ljubljane in s poudarkom na t. i. vidnem ali cestnem brezdomstvu (Dekleva in Razpotnik, 2007a).

„Bolj redno in sistematično je bilo nekaj podatkov o brezdomstvu in širše stanovanjski izključenosti v Sloveniji zbranih v sodelovanju s Homelessness Observatory, ki deluje v okviru FEANTSE. Od leta 2002–2006 je observatorij pripravljala statistična poročila, ki naj bi do neke stopnje nudila pregled stanja brezdomstva in stanovanjske izključenosti v Evropski Uniji. Za potrebe teh poročil je od leta 2005–2006 Filipovič Hrast kot članica Observatorija pripravila nacionalna poročila, v katerih je poročala o tistih indikatorjih v okviru ETHOS tipologije, ki so bili dostopni na nacionalni ravni¹. V Sloveniji, pa tudi v veliki večini drugih evropskih držav pri večini kategorij, izbranih za poročanje, ni bilo podatkov. Hkrati so bili ti tudi izrazito neprimerljivi, saj so bili nekateri podani podatki o kapacitetah, drugi po uporabnikih;

¹ Vsa poročila so dostopna na strani www.feantsa.org ter <http://eohw.horus.be/code/EN/pg.asp?Page=1116>.

obdobja zаетja so bila različna (mesečno, letno); različna pokritost (ponekod le mesta ali regije, drugod nacionalno).“ (Dekleva, Filipovič Hrast, Nagode, Razpotnik in Smolej, 2010.)

V okviru evropskega leta boja proti revščini in socialni izključenosti je leta 2010 Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju MDDSZ) naročilo izdelavo študije z naslovom *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji* (Dekleva in drugi, 2010). Študijo so skupaj izvajale tri ustanove (Inštitut RS za socialno varstvo (v nadaljevanju IRSSV), Fakulteta za družbene vede UL, Pedagoška fakulteta UL), pri njeni izvedbi pa so poleg nosilke študije (Špele Razpotnik) sodelovale še tri raziskovalke (Maša Filipovič Hrast, Mateja Nagode, Simona Smolej) in en raziskovalec (Bojan Dekleva). V članku poročamo o rezultatih te študije.²

OPREDELITEV BREZDOMSTVA KOT IZHODIŠČE MERJENJE NJEGOVEGA OBSEGA

Merjenje (ali ocenjevanje obsega) brezdomstva je podobno težko kot merjenje drugih odklonskih in moralno obsojanih dogodkov/pojavov.³ Dodatno je pojav težko meriti zaradi njegove značilno večdimenzionalne narave in časovne spremenljivosti. Če brezdomstvo definiramo kot izključenost iz različnih področij, najdemo pri različnih osebah zelo različne kombinacije izključenosti v različnih opazovanih sferah. Brezdomstvo praviloma tudi ni stalno (enako), temveč se ljudje gibljejo skozi različne oblike nastanitve, ‚potujejo‘ skozi institucije,⁴ se premaknejo iz brezdomstva, spet izgubijo nastanitev in pristanejo na cesti itd. Glede na heterogenost oblik brezdomstva, njihovo časovno dinamiko in tudi nacionalne specifične je razumljivo, da je bilo treba razviti tudi podobno kompleksno opredelitev/definicijo brezdomstva, ki bi lahko zajela množico obrazov brezdomstva.

² V članku povzemamo in citiramo tudi obširnejše dele besedila te študije, ki v pisni obliki ni javno dostopno, v elektronski obliki pa se najde na naslovu <http://www.kraljiulice.org/library/635/koncno-porocilo-studije-ocena-obsega-brezdomstva-v-rs.pdf>.

³ Več o tem glej v Dekleva in Razpotnik, 2007b.

⁴ Le da v tem primeru ne gre za ‚marš skozi institucije‘ v smislu vzpenjanja po statusnih hierarhijah moči, ampak bolj za t. i. institucionalne kariere, torej potovanje skozi institucije v vlogi uporabnika, obsojenca, pacienta itd., kar odraža metaforičen izraz ‚poglav vrtljivih vrat‘ (več o tem glej v Razpotnik in Dekleva, 2009), ki se nanaša na to, da posameznike serijsko obravnava vrsta terapevtskih, kazenskih, skrbstvenih in podobnih ustanov.

V evropskem prostoru se je razvila taka klasifikacija/definicija brezdomstva oz. sploh koncept brezdomstva, ki naj bi „prispeval k razpravi na širšem nivoju evropskih politik ... in k razvoju harmonizirane definicije in merjenja brezdomstva v vseh državah članicah“ (Dekleva in drugi, 2010). Teoretska izhodišča tega koncepta obsegajo pojmovanje o štirih vzročnih poljih (strukturno, institucionalno, odnosno in osebno) ter o treh področjih/domenah/dimenzijah izključenosti – iz fizičnega, zakonskega in socialnega področja (več o tem glej v Dekleva in Razpotnik, 2007a). Na teh izhodiščih je nastala klasifikacija ETHOS (European typology of homelessness and housing exclusion), kot jo je oblikovala organizacija FEANTSA (European ..., b. d.). Ta tipologija (tabela 1) definira štiri konceptualne kategorije in 13 njihovih podkategorij (imenovanih tudi operacionalne kategorije, ki dodatno konkretizirajo bolj splošno ubesedene konceptualne kategorije). Štiri osnovne kategorije so (Dekleva in drugi, 2010):

- „Kategorija OSEBE BREZ STREHE NAD GLAVO se navezuje na posameznike, ki se v javnosti najpogosteje povezujejo z brezdomstvom, torej tiste, ki spijo v javnem prostoru, na ulicah, ali pa občasno spijo v nujnih nastanitvah za brezdomce (vendar gre predvsem za omejene nastanitve, na primer le čez noč). To je najhujša oblika izključenosti, saj so v takem primeru osebe izključene iz vseh treh opazovanih domen, fizične, zakonske in družbene.
- Kategorija OSEBE BREZ STANOVANJA označuje različne podkategorije, večinoma tiste, ki živijo v določenih institucionalnih oblikah pomoči, nimajo pa svojega doma/stanovanja. Ti sicer niso izključeni iz fizične domene, saj imajo fizičen prostor, tj. „streho nad glavo“, vendar pa so izključeni v njegovi uporabi iz družbene in zakonske domene (npr. v njem nimajo zasebnosti in ne morejo prijaviti stalnega bivališča, oz. nimajo zakonske podlage za njegovo samostojno rabo). In sicer ločimo naslednje podskupine: A. osebe v centrih za brezdomce, B. v azilnih domovih in drugih začasnih oblikah za migrante (na primer delavski domovi), C. v materinskih domovih in varnih hišah, D. v različnih oblikah podprtega bivanja (za osebe ki so bile prej brez doma), E. osebe pred odpustom iz institucij (npr. bolnica, zapori, mladinske institucije), ki nimajo doma kamor bi se lahko vrnili.
- Kategorija OSEBE Z NEGOTOVO NASTANITVIJO pomeni predvsem izključenost na zakonskem oz. legalnem področju bivanja oz. negotovost glede prihodnosti (tj. velika možnost izgube nastanitve). Sem uvrščamo: A. najem brez zakonite pogodbe, B. bivanje pri sorodnikih in prijateljih (kot začasni izhod v sili), C. bivanje v stanovanju, iz katerega gospodinjstvu grozi izselitev, D. nezakonito naselitev (na črno), ter E. bivanje v nasilnem gospodinjstvu.

Tabela 1: *Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti, kot jo je oblikovala*

Konceptualna kategorija	Operacionalna kategorija
Brez strehe (<i>Roofless</i>)	1 Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)
	2 Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih
Brez stanovanja (<i>Houseless</i>)	3 Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce
	4 Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske
	5 Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence
	6 Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij
Negotovo (<i>Insecure</i>)	7 Ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)
	8 Ljudje, ki bivajo v negotovih razmerah (brez pravice najema)
	9 Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo
	10 Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja

FEANTSA (European ..., b. d.)

Življenjska situacija	Generična definicija
1.1 Živeti na javnem ali zunanjem prostoru	<i>Spijo pod milim nebom, nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve/nimajo bivališča</i>
2.1 Nočna zavetišča	<i>Ljudje, ki nimajo stalnega prebivališča, ki uporabljajo za prenočevanje nizkopražna zavetišča</i>
3.1 Hostli/zavetišča za brezdomne	<i>Ko naj bi bilo bivanje v zavetišču omejeno na kratki rok</i>
3.2 Začasne nastanitve	
3.3 Prehodne podprte nastanitve	
4.1 Nastanitev v ženskem zavetišču	<i>Nastanitev v zavetiščih za ženske zaradi domačega nasilja, ko naj bi bilo bivanja v zavetišču omejeno na kratek rok</i>
5.1 Začasna namestitve/sprejemni centri	<i>Priseljenci v sprejemnih centrih, ali kratkoročne namestitve zaradi njihovega priseljskega statusa</i>
5.2 Nastanitev za priseljske delavce	
6.1 Kazenske ustanove	<i>Ko po odpustu ni urejene/zagotovljene namestitve; ostanejo v obravnavah dlje kot je potrebno, ker nimajo nastanitve; ob izhodu iz ustanove po polnoletnosti ni jasno, kam bi lahko oseba šla</i>
6.2 Zdravstvene ustanove (vključno psihiatrične in za obravnavo zasvojenosti)	
6.3 Institucije (zavodi in domovi) za otroke	
7.1 Institucionalna oskrba za starejše brezdomce	<i>Dolgotrajna namestitve s podporo za nekdanje brezdomce (ki običajno traja več kot eno leto)</i>
7.2 Podprte namestitve za nekdanje brezdomce	
8.1 Začasno bivanje pri sorodnikih/prijateljih	<i>Bivanje v običajni namestitvi/stanovanju, a ne ,na svojem'. Začasno bivanje s sorodniki/prijatelji (ne po svoji izbiri)</i>
8.2 Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe	<i>Bivanje brez pravno urejenega (pod)najemnega statusa</i>
8.3 Nezakonita zasedba zemljišča	<i>Nezakonita zasedba zemljišča</i>
9.1 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz najemnih)	<i>Ko se izvršijo nalogi za deložacijo</i>
9.2 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz lastniških)	
10.1 Policijsko zabeleženi primeri	<i>Ko se s policijsko dejavnostjo zagotovi varnost žrtev družinskega nasilja</i>

Konceptualna kategorija**Operacionalna kategorija**

Neprimerni (<i>Inadequate</i>)	11 Ljudje, ki živijo v začasnih nekonvencionalnih strukturah
	12 Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih
	13 Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti

- Kategorija OSEBE V NEPRIMEREM STANOVANJU zajema gospodinjstva, kjer obstaja fizično stanovanje (tj. streho nad glavo), vendar pa niso izpolnjeni zakonski pogoji varnosti oz lastništva in/ali pa imajo neprimerne stanovanjske razmere. Kot neprimerno stanovanje se označujejo: A. mobilni domovi (bivanje v avtodomih ipd.), B. nelegalno bivanje na posestvu, nelegalno bivanje v stavbi, ki ni primerna za bivanje (skvoti), C. bivanje v prostorih, ki so označeni kot neprimerni za bivanje po nacionalnih standardih, ter D. bivanje v okoliščinah ekstremne prenaseljenosti.“

Različne odzive na ETHOS-ovo klasifikacijo so obsegale tudi kritike, da je koncept preširok, da vključuje le nekatere tvegane/ogrožajoče situacije, ne pa tudi drugih, ter da ne upošteva različnih nacionalnih specifik (Dekleva, Filipovič Hrast, Nagode, Razpotnik in Smolej, 2010). V naši študiji smo omenili dve taki slovenski specifikki, ki nista zajeti v klasifikaciji, in sicer ‚na črno‘ zgrajene hiše, ki pomenijo nastanitev, kjer je stopnja varnosti manjša, saj je velika možnost, da bo dom porušen (zelo pogosto je to značilnost naselitev Romov), ter situacijo bivanja brez urejenih dokumentov, kamor bi lahko v Sloveniji uvrstili t. i. izbrisane. Kljub morebitnim kritikam smo klasifikacijo ETHOS vzeli kot izhodišče naše študije, saj je bilo zanjo od naročnika (MDDSZ) zahtevano tudi, da v njej razvijemo pristop, ki bo mednarodno primerljiv, to pa je omogočal skorajda edino ta pristop (če kot mednarodno razumemo evropski okvir).

NAMEN ŠTUDIJE

Glavni nameni študije so bili:

- (i)zbrati različne vire podatkov in indikatorje, ki bi omogočali oblikovati oceno obsega brezdomstva v Sloveniji skladno s tipologijo ETHOS-a;

Življenjska situacija	Generična definicija
11.1 Mobilni domovi	<i>Ni namenjeno običajnemu domovanju</i>
11.2 Nekonvencionalne stavbe	<i>Zasilna bivališča, bivaki</i>
11.3 Začasne strukture	<i>Polstalna bivališča, kolibe</i>
12.1 Bivališča, ki so neprimerna za bivanje	<i>Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde)</i>
13.1 Nad nacionalno normo prenaseljenosti	<i>Kar presega nacionalne norme površine ali števila sob</i>

- analizirati in ovrednotiti sistem zbranih virov podatkov in indikatorjev z vidika njihove verodostojnosti, celovitosti, zanesljivosti, stopnje pokrivanja pojava brezdomstva, medsebojnega prekrivanja in drugih relevantnih značilnosti;
- oblikovati oceno obsega brezdomstva v Sloveniji na osnovi zbranih podatkov;
- predlagati bodoči sistem zbiranja podatkov za namene ocenjevanja obsega brezdomstva oz. potrebne korake, ki naj bi vodili k razvoju takega sistema.

METODOLOGIJA IZVEDBE ŠTUDIJE

Metodologijo izvedbe študije lahko opišemo z naslednjimi osmimi koraki:

- Najprej smo proučili naravo/vsebino kategorij ETHOS-ove tipologije brezdomstva, ki je bila izbrana kot izhodišče študije, ki naj zagotovi mednarodno primerljivost (predvsem v evropskem prostoru). Pregledali smo izkušnje drugih evropskih držav v uporabi te tipologije ter priporočila organizacije FEANTSA, ki promovira njeno uporabo. Razmislili smo, kaj bi posamezne kategorije tipologije pomenile v slovenskem kontekstu, in ali v Sloveniji obstajajo kakšne skupine brezdomnih, ki jih ETHOS ne zajame zadovoljivo.
- Na osnovi obstoječega lastnega znanja in dodatnega iskanja (pogovorov s predstavniki različnih organizacij) smo iskali možne vire podatkov, ki bi bili relevantni za ETHOS.
- Pri teh virih podatkov smo zbirali podatke o obstoječih statističnih indikatorjih, za katere se podatki že zbirajo. Zanimalo nas je, kako so ti indikatorji operacionalno opredeljeni (kdo jih zbira, kako, kdaj, opredelitev populacij itd.).
- Proučili smo kvalitativne značilnosti indikatorjev, njihove prednosti in slabosti/omejitve glede na namen ocenjevanja obsega brezdomstva. Za

ocenjevanje uporabnosti posameznih indikatorjev smo shemo desetih značilnosti indikatorjev.

- Izvedli smo dokončni izbor indikatorjev, na osnovi katerih smo kasneje izvedli številčno oceno obsega brezdomstva.
- Zbrali smo številčne podatke za izbrane indikatorje za izbrana leta.⁵
- Analizirali smo zbrane statistične podatke, jih interpretirali ter tako oblikovali številčno oceno obsega brezdomstva v Sloveniji.
- Na osnovi refleksije celotnega procesa smo oblikovali predloge za razvoj sistema številčnega ocenjevanja obsega brezdomstva v Sloveniji vnaprej.

REZULTATI: KATERI SO UPORABNI VIRI PODATKOV, MOŽNI STATISTIČNI INDIKATORJI IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI

Za potrebe študije smo pregledali mnogo možnih virov, iz katerih bi lahko črpali podatke za ocene obsega posameznih od kategorij ETHOS-ove tipologije. Izbrali in v nadaljevanju uporabili smo naslednje:

- A** Podatki nacionalnih anketiranj, med drugim Stanovanjske ankete (2005) ter mednarodne Ankete o dohodku in življenjskih pogojih (EU SILC, Eurostat 2010).
- B** Popis prebivalstva 2002 je bil uporabljen le za nekatere kategorije tipologije (npr. neprimerno stanovanje).
- C** Baza podatkov Ministrstva za notranje zadeve (MNZ), iz katere smo črpali podatke za osebe v azilnih domovih in integracijskih hišah ter podatke o prekrških (spanje na ulici).
- D** Poročila Ministrstva za pravosodje in Vrhovnega sodišča RS.
- E** Izsledki dveh raziskav: Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič, 2010) ter Brezdomstvo v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2007a).
- F** Zbirka podatkov IRSSV o izvajanju programov socialnega varstva, ki so prek javnega razpisa sofinancirani s strani MDDSZ.
- G** Baza socialnih podatkov (BSP) je eden izmed sklopov informacijskega sistema centrov za socialno delo (ISCSD), ki se mu je priključila v letu 2007. BSP obsega 81 nalog, storitev in javnih pooblastil, ki jih izvajajo centri.

⁵ Sprva smo želeli zbrati podatke za leto 2009, nato smo ugotovili, da mnogo podatkov za to leto ni dosegljivih, in se odločili, da zbiramo podatke za leta 2007, 2008 in 2009 oziroma iz zadnjega leta, za katero so bili podatki dostopni. V nadaljnjih tabelah se običajno pojavljajo najbolj sveži dosegljivi podatki, ki pa so včasih tudi iz leta 2002.

H Lastne poizvedbe (oz. novo zbiranje primarnih podatkov) za potrebe tega poročila na osnovi ad hoc anketiranja (predstavnikov nekaterih ustanov). V ta sklop sodijo ankete CSD-jev, anketa mestnih občin o nujnih bivalnih enotah ter poizvedbe po organizacijah, ki se ukvarjajo z brezdomnimi, pa niso financirane s strani MDDSZ.

Za vsako od podkategorij klasifikacije ETHOS (operacionalna kategorija ali življenjska situacija; glej tabeli 1 in 2) smo pri odkritih slovenskih virih (A do H) preverjali oz. iskali, kateri indikatorji iz tega vira bi bili uporabni za to podkategorijo.

Za vsakega od najdenih indikatorjev smo najprej razmislili, kakšne so njegove prednosti in omejitve/slabosti. Za tovrstno kvalitativno oceno (uporabnosti) indikatorjev smo oblikovali naslednjo shemo desetih dimenzij ocene indikatorja:

- ali je indikator del kakšne systemske baze podatkov?
- rednost/pogostost zbiranja podatkov?
- dostopnost podatkov?
- stabilnosti definicij; ali so te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave?
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti?
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije?
- stopnja celovitosti in obsega podatkov?
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, ali še na druge osebe)?
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, zajema indikator)?
- drugo (mednarodna primerljivost)?

Na osnovi teh desetih dimenzij smo lahko ocenili, ali je kakšen indikator uporaben ali ne oziroma koliko in za kaj je lahko uporaben. Tako smo izbrali nabor indikatorjev, ki jih vsebuje tabela 2.

Tabela 2 pokaže, da smo za posamezne življenjske situacije (oz. operacionalne kategorije) ETHOS-ove tipologije našli po več indikatorjev (npr. življenjska situacija 1.1 Živeti na javnem ali zunanjem prostoru), za posamezne pa nobenega (npr. za otroke in mladostnike, ki se po odpustu iz vzgojnih zavodov vračajo v neprimerne nastanitve). Dodatno so sicer obstoječi indikatorji za nekatere življenjske situacije (npr. 11.1–13.1) lahko družbeno-politično sporni, drugi (npr. ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja) pa so očitno nezadostni oz. je stopnja pokritosti pojava z indikatorjem nedvomno majhna. Splošen problem je še, da se nekateri indikatorji nanašajo le na določena območja Slovenije

Tabela 2: Izbrani indikatorji za opis posameznih življenjskih situacij (primerjaj tabelo 1) iz ETHOS-ove tipologije in vir teh indikatorjev.

Življenjska situacija iz tipologije ETHOS	Odkriti in izbrani indikatorji
1.1 Živetni na javnem ali zunanjem prostoru	<ul style="list-style-type: none"> • Osebe, ki živijo na ulici – vir E: raziskava Brezdomstvo v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2007a) • Osebe s prijavljenim stalnim bivališčem na CSD – vir H: anketa CSD-jev • Izbrani prekrški proti javnemu redu in miru – vir C: baza podatkov MNZ • Uporabniki dnevnihi centrov in drugih programov za brezdomce – vira F in H: poizvedbe po organizacijah • Obravnavani v ambulantah za osebe brez zdravstvenega zavarovanja – vir H: poizvedba v organizaciji
2.1 Nočna zavetišča	<ul style="list-style-type: none"> • Osebe v nočnih zavetiščih – vira F in H: poizvedbe po organizacijah
3.1 Hostli/zavetišča za brezdomne	<ul style="list-style-type: none"> • Uporabniki v zavetiščih za brezdomce – vira F in H: poizvedbe po organizacijah
3.2 Začasne nastanitve	<ul style="list-style-type: none"> • Osebe, ki živijo v nujnih bivalnih enotah – vir H: anketa občin • Osebe, čakajoče na sprostitev nujnih bivalnih enotah – vir H: anketa občin
3.3 Prehodne podprte nastanitve	<ul style="list-style-type: none"> • Osebe, ki so vključene v programe prehodnih podprtih nastanitvev – vir F • Uporabniki v stanovanjskih skupinah za osebe s težavami v duševnem zdravju – vir F
4.1 Nastanitve v ženskem zavetišču	<ul style="list-style-type: none"> • Uporabnice v varnih hišah, materinskihi domovih in zavetiščih za ženske žrtve nasilja – vir F
5.1 Začasna namestitvev/sprejemni centri	<ul style="list-style-type: none"> • Varovanci azilnega doma/integracijskih hiš – vir C
5.2 Nastanitve za priseljske delavce	<ul style="list-style-type: none"> • Nismo našli indikatorja in teh podatkov nismo uspeli pridobiti.
6.1 Kazenske ustanove	<ul style="list-style-type: none"> • Nastanitve po odpustu iz zapora – vir D: Poročila Ministrstva za pravosodje

**Življenjska situacija
iz tipologije ETHOS**

Odkriti in izbrani indikatorji

6.2 Zdravstvene ustanove (vključno psihiatrične in za obravnavo zasvojenosti)	• <i>Ti podatki se ne zbirajo sistematično in niso dokumentirani tako, da bi bili zlahka dostopni.</i>
6.3 Institucije (zavodi in domovi) za otroke	• <i>Ti podatki se ne zbirajo sistematično in niso dokumentirani tako, da bi bili zlahka dostopni.</i>
7.1 Institucionalna oskrba za starejše brezdomce	• <i>Tovrstnih programov v Sloveniji (še) ni.</i>
7.2 Podprte namestitve za nekdanje brezdomce	• <i>Tovrstnih programov v Sloveniji (še) ni.</i>
8.1 Začasno bivanje pri sorodnikih/prijateljih	• <i>Osebe, ki spijo pri prijateljih in sorodnikih – vir E: raziskava Brezdomstvo v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2007a)*</i>
8.2 Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe	• <i>Najemniki brez najemne pogodbe – vir A: stanovanjska anketa 2005</i>
8.3 Nezakonita zasedba zemljišča	• <i>Črne gradnje – vir E: raziskava Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010)</i>
9.1 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz najemnih)	• <i>Osebe pod grožnjo deložacij – vir G</i>
9.2 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz lastniških)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Osebe pod grožnjo deložacij – vir G</i> • <i>Podatki o številu izdanih sklepov o prisilnih izvršbah (za deložacije) fizičnih oseb iz lastniških ali najemniških stanovanj – vir D: poročila Vrhovnega sodišča RS</i> • <i>Najemniki v denacionaliziranih stanovanjih – vir H: poizvedba pri Društvu najemnikov Slovenije**</i>
10.1 Policijsko zabeleženi primeri	• <i>Ljudje, ki so bili obravnavani na CSD in živijo pod grožnjo nasilja – vir G</i>

Življenjska situacija

iz tipologije ETHOS

Odkriti in izbrani indikatorji

11.1 Mobilni domovi	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Osebe, ki bivajo v prostorih, ki po definiciji niso stanovanja – vir B</i> • <i>Osebe, ki so obravnavane na CSD zaradi brezdomstva ali stanovanjske problematike – vir G</i> • <i>Neprimerno stanovanje Romov – vir E: raziskava Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010)</i>
11.2 Nekonvencionalne stavbe	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Osebe, ki bivajo v prostorih, ki po definiciji niso stanovanja – vir B</i> • <i>Osebe, ki so obravnavane na CSD zaradi brezdomstva ali stanovanjske problematike – vir G</i> • <i>Neprimerno stanovanje Romov – vir E: raziskava Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010)</i>
11.3 Začasne strukture	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Osebe, ki bivajo v prostorih, ki po definiciji niso stanovanja – vir B</i> • <i>Osebe, ki so obravnavane na CSD zaradi brezdomstva ali stanovanjske problematike – vir G</i> • <i>Neprimerno stanovanje Romov – vir E: raziskava Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010)</i>
12.1 Bivališča, ki so neprimerna za bivanje	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Neprimerna bivališča brez stranišča – vir B in A: anketa EU-SILC</i> • <i>Neprimerna bivališča brez kopalnice – vir B in A: anketa EU-SILC</i>
13.1 Nad nacionalno normo prenaseljenosti	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ljudje, ki živijo v pogojih prenaseljenosti – vir A: Stanovanjska anketa 2005</i>

* Ta indikator smo sicer evidentirali, vendar ga v nadaljnjih analizah ne uporabljali, ker niso bili dostopni podatki za vso Slovenijo, ampak samo za Ljubljano.

** Ta indikator smo sicer evidentirali, vendar ga v analizah nismo uporabljali, saj zaradi svoje specifikne ni sodil v nobeno kategorijo, tema pa bi si zaslužila posebno obravnavo, saj je netipična in povsem specifična za Slovenijo.

(npr. raziskava Brezdomstvo v Ljubljani) ter da se mnogo indikatorjev ne nanaša na isto leto oz. so dostopni le za določena leta (npr. podatki stanovanjske ankete). Vse to so – med drugim – pomanjkljivosti izbranega

sistema indikatorjev – a ta je najboljši, kar smo ga bili v raziskovalnem timu sposobni sestaviti.

Poleg sistema indikatorjev iz tabele 2 smo predlagali, da se mednje (v bodoče) vključi še dva nova, ki bi bila sicer manj primerljiva oz. izhajata (samo) iz duha ETHOS tipologije, v njej pa nista izrecno omenjena kot posebni življenjski situaciji. To sta:

- 3.4 Mladi, ki živijo v zavetiščih in drugih začasnih nastanitvah (npr. kriznih centrih), pa pred odpustom iz njih nimajo zagotovljenega ustreznega doma oz. nastanitve, ter
- 6.3 Osebe, ki so obravnavane v institucijah za zdravljenje zasvojenosti (z drogami ...), pa pred odpustom iz njih nimajo zagotovljenega ustreznega doma oz. nastanitve.

Gre torej za dve skupini v institucijah nastanjenih na poseben način in izrazito stanovanjsko ogroženih oseb.

REZULTATI: OCENA OBSEGA BREZDOMSTVA V SLOVENIJI

Za oceno obsega brezdomstva v Sloveniji smo zbrane številčne podatke prikazali v štirih tabelah, ki ustrezajo vsaki od štirih osnovnih ETHOS-ovih kategorij (brez strehe, brez stanovanja, negotovo in neprimerno stanovanje). Tabela 3 kaže podatke sedmih indikatorjev za dve operacionalni kategoriji znotraj osnovne kategorije ‚osebe brez strehe nad glavo‘.

Kategorijo ‚brez strehe nad glavo‘ opisuje torej kar sedem indikatorjev, katerih vrednost je od 205 do 1596 oseb. Problem v zvezi z njimi je ta, da nekateri od indikatorjev niso ekskluzivni (torej ne zajemajo samo brezdomcev), večinoma niso izčrpani (torej ne zajamejo vseh brezdomcev), tretji omogočajo podvajanje znotraj sebe (npr. pri uporabnikih dnevnih centrov se lahko zgodi, da je nekdo uporabnik dveh dnevnih centrov in torej nastopa v sumarni statistiki kot dve osebi), predvsem pa, da se indikatorji med seboj prekrivajo (tako da iste osebe nastopajo kot frekvence v dveh ali več različnih indikatorjih). To je verjetni ključni problem, ki nam onemogoča številke vseh indikatorjev preprosto sešteti in tako priti do skupne, celovite, popolne itd. ocene števila vseh brezdomnih.

Poglejmo si ta problem prekrivanja bolj podrobno na specifičnem primeru. Podatki kažejo, da je bilo 1 271 oseb s stalnim bivališčem, prijavljenim na CSD, ter 110 takih, ki so bili uporabniki nočnih zavetišč. Menili smo, da je

Tabela 3: *Ocene števila oseb, ki so brez strehe nad glavo, ki sodijo v ETHOS-ovi operacionalni kategoriji 1 in 2.*

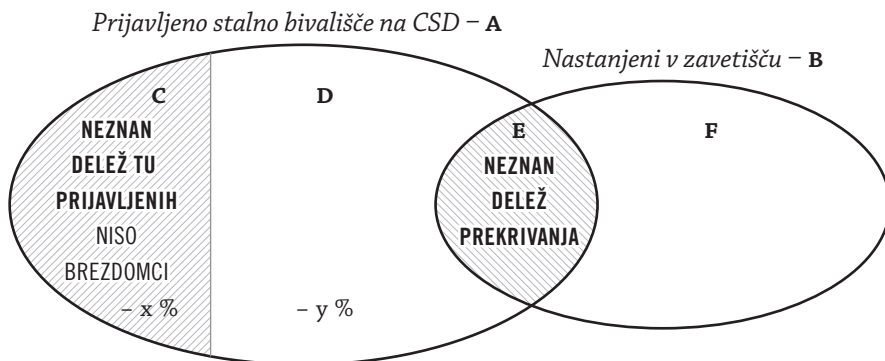
ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji (ter leto, na katerega se podatek nanaša):	f	Indikator zajame vse brez- domce?	Indikator zajema samo brez- domce?	Podvajanje oseb znotraj indika- torja?	Prekri- vanje/ podvajanje med indi- katorji?
Operacionalna kategorija 1:					
Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)					
Osebe, ki spijo na ulici (terensko štetje, z uporabo intuitivno izbranih ponderjev, samo Ljubljana, 2005)	205	pretežno da	pretežno da	ne	da
Osebe s stalnim bivališčem, prijavljenim na CSD (2010)	1.271	ne	pretežno da	ne	da
Število kazni za prekrške po 9. členu – beračenje (2009)	399	ne	ne	da	da
Število kazni za prekrške po 10. členu – prenočevanje na javnem kraju (2009)	337	ne	ne	da	da
Uporabniki storitev dnevnihi centrov in drugih programov (2009)	1.596	ne	pretežno da	da	da
Uporabniki ljubljanske ambulante Pro Bono (1. 1.–16. 11. 2010)*	622	ne	ne	ne	da
Operacionalna kategorija 2:					
Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih					
Število uporabnikov nočnih zavetišč (2009/2010)	110	ne	da	da	da

* Manjkajo podatki mariborske ambulante za nezavarovane.

mogoče vse ljudi, ki spijo in živijo v nočnih zavetiščih, šteti za brezdomne. Obenem smo ocenjevali, da je med tistimi, ki imajo prijavljeno stalno bivališče na centrih za socialno delo, tudi večina tistih, ki jih je mogoče šteti med brezdomne, vendar pa niso taki vsi. Tega deleža resničnih brezdomcev med vsemi s prijavljenim stalnim prebivališčem na CSD nismo poznali. A tudi s predpostavko, da bi bilo mogoče vse take šteti med brezdomne, bi se zapletlo ob dejstvu, da imajo nekateri, ki spijo in živijo v nočnih zavetiščih, stalno bivališče prijavljeno na centru za socialno delo, nikakor pa ne vsi. Oba podatka se torej nanašata na delno se prekrivajoči množici oseb, pri čemer ne poznamo stopnje prekrivanja niti tega, kolikšen del vsake od obeh množic je mogoče šteti med brezdomne.

Naš osnovni problem, ki ga kaže slika 1, je torej bil: Kako na osnovi podatkov A (1 271) in B (110), ne vedoč za odstotka x in y , določiti seštevek $D + E + F$, ki naj bi izražal ‚pravo‘ oceno števila brezdomnih. To je seveda matematično gledano nemogoče. (Bilo pa bi – načeloma – mogoče dati približno intuitivno oceno odstotkov x in y ter na tej osnovi podati zahtevani seštevek.) Poleg tega pa bi tako prišli le do ocene števila brezdomcev, ki jih pokrivata ta dva indikatorja (prijavljeni na CSD in nastanjeni v zavetišču), hkrati pa bi vedeli, da obstaja še veliko brezdomcev, ki jih ne pokriva noben od teh dveh indikatorjev. Ob tem ni bil znan delež vseh brezdomcev, ki jih oba indikatorja pokrivata/zajameta. Lahko pa bi ta dva indikatorja kombinirali še z mnogo drugimi indikatorji (npr. uporabniki dnevni programov, prodajalci cestnega časopisa itd.), pri katerih spet ne bi poznali faktorjev prekrivanja.

Slika 1: Prekrivajoče se množice brezdomnih oseb glede na dva statistična indikatorja – problem neznanih stopenj pokrivanja in prekrivanja.

Zgoraj opisan problem prekrivanja (in drugih ‚nepopolnosti‘) je nastal pri skoraj vseh – v tej študiji uporabljenih - indikatorjih in njihovih kombinacijah. Zato smo se morali odreči cilju, da bi kot rezultat študije ponudili le eno številko kot oceno obsega brezdomstva v Sloveniji. Namesto tega smo lahko (pri vsaki od osnovni ETHOS-ovih kategorij) ponudili le sistem več števil (več indikatorjev) in kvečjemu ob tem oblikovali intuitivno kvantitativno oceno. Taka ocena za kategorijo ‚brez strehe nad glavo‘ pravi, da lahko s precejšnjo mero zanesljivosti trdimo, da je število takih oseb velikostnega reda od nekaj sto do nad tisoč in morda tudi nad dva tisoč.

Tabela 4 kaže podatke 13 indikatorjev za pet operacionalnih kategoriji znotraj osnovne kategorije ‚osebe brez stanovanja‘.

Tabela 4: *Ocene števila oseb ‚brez stanovanja‘, ki sodijo v ETHOS-ove operacionalne kategorije 3–7.*

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji (ter leto, na katerega se podatek nanaša):	f*	Indikator zajame vse brez- domce?	Indikator Podvajanje		Prekri- vanje/ podvajanje med indi- katorji?
			zajema samo brez- domce?	oseb znotraj indika- torja?	
Operacionalna kategorija 3:					
Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce					
Uporabniki zavetišč za brezdomce (2009)	350 /221	ne	da	pretežno ne	da
Uporabniki nujnih bivalnih enot (2010)	610 /610	ne	da	ne	pretežno ne
Število čakajočih upravičencev na nujne bivalne enote (samo v Ljubljani, 18. 10. 2010)	260 /n. r.	ne	pretežno da	ne	pretežno ne
Uporabniki prehodnih podprtih nastanitev (2009)	63/18	ne	da	ne	da
Uporabniki v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju (2009)	288 /241	ne	pretežno da	pretežno ne	pretežno ne

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji (ter leto, na katerega se podatek nanaša):	f*	Indikator zajame vse brez- domce?	Indikator zajema samo brez- domce?	Podvajanje oseb znotraj indika- torja?	Prekri- vanje/ podvajanje med indi- katorji?
Operacionalna kategorija 4:					
Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske					
Uporabnice varnih hiš, materinskih domov in zavetišč za ženske žrtve nasilja (2009)	1.138 /401	ne	pretežno da	pretežno ne	pretežno ne
Operacionalna kategorija 5:					
Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence					
Varovanci azilnega doma/ integracijskih hiš (2009)	211 /n. r.	ne	pretežno da	ne	pretežno ne
Prebivalci nastanitev za priseljske delavce	n. p. /n. r.	ne	pretežno da	ne	ne
Operacionalna kategorija 6:					
Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij					
Osebe brez nastanitve po odpustu iz zapora	39 /n. r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Osebe brez nastanitve po odpustu iz psihiatričnih bolnic	n. p. /n. r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Osebe brez nastanitve po odpustu iz vzgojnih zavodov	n. p. /n. r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Osebe brez nastanitve po koncu rejništva	n. p. /n. r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Operacionalna kategorija 7:					
Ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)					
Ni ustreznega indikatorja oz. ni takih programov	n. r.	n. r.	n. r.	n. r.	n. r.

* Število različnih uporabnikov letno/zmogljivosti programa

Legenda: n. r. – ni relevantno; n. p. – ni podatka.

Posebno utemeljitev zahteva umestitev indikatorja ,uporabniki v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju‘ v tabelo 4. Te življenjske situacije klasifikacija ETHOS izrecno ne navaja, vendar pa

menimo, da je njena umestitev povsem skladna z duhom ETHOS-a oz. da je v slovenskih razmerah smiselna umestitev te skupine oseb med brezdomne. V teh skupinah so namreč nameščene pretežno osebe, ki bi, če ne bi mogle živeti tam, morale biti bodisi institucionalizirane, bodisi živeti na cesti. Poleg tega je namestitev teh oseb v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju zamišljena kot začasna in razmeroma kratkotrajna, kar pomeni, da njihova stanovanjska problematika s tem ni dolgoročno rešena. Obenem ocenjujemo, da namestitev in življenje v stanovanjskih skupinah ne ustrezajo vsem kriterijem, ki bi pomenili ustrezno in dolgoročno varno namestitev (uporabnike npr. lahko iz programov izključijo, če se ne držijo zahtev programa), kar naj bi ločilo ljudi z ustreznim domom od brezdomcev.

Umestitev približno tri tisoč oseb iz tabele 4 v skupino brezdomnih (gre za skupno letno število različnih uporabnikov, ne računajoč – nepoznane – stopnje podvajanja uporabnikov med različnimi indikatorji/oblikami namestitev) v duhu ETHOS-a pomeni, da je za te skupine oseb treba razvijati in iskati ustrežnejše oblike trajnejše in varnejše nastanitve. Šele taka namestitev bi pomenila, da lahko te ljudi prenehamo šteti kot brezdomce.

Ker so osebe iz tabele 4 v večji meri kot osebe iz tabele 3, institucionalno vezane' oz. se podatki nanašajo na njihovo institucionalno namestitev (ki je celo v večini primerov le omejeno prostovoljna, namreč v tem smislu, da nimajo kam drugam iti), je pri tej skupini indikatorjev problematika prekrivanja oz. podvajanja med njimi precej manjša kot pri konceptualni kategoriji oseb brez strehe nad glavo. Številke v tabeli 4 bi torej bilo mogoče z večjo stopnjo zanesljivosti seštevati in tako priti do razmeroma verodostojnih ocen števila oseb brez stanovanja. Tako s precejšnjo mero zanesljivosti zaključujemo, da je število oseb iz kontekstualne kategorije 'brez stanovanja' velikostnega reda od dva do tri tisoč.

Tabela 5 kaže podatke petih indikatorjev za tri operacionalne kategorije znotraj osnovne kategorije 'negotova nastanitev'. V okviru ETHOS-ove konceptualne kategorije negotova nastanitev obstajajo tri podkategorije, in sicer bivanje v negotovih razmerah (brez pravice najema), osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo, ter osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja. Kot kaže tabela 5, smo pri vsaki od operacionalnih kategorij 8–10 našli vsaj en indikator. Vendar pa ocena indikatorjev pove, da se ti med seboj ne izključujejo (ampak se, nasprotno, prekrivajo), hkrati pa tudi v večini primerov ne pokrijejo ciljne populacije v celoti ali pa celo ne označujejo oseb, ampak le število obravnav/sklepov. To pomeni, da posameznih števil med seboj ne moremo

seštevati, saj pomenijo zelo različne stvari in se tudi nanašajo na različna časovna obdobja. Zaključujemo, da se število brezdomnih tretje ETHOS-ove kategorije (osebe z negotovo nastanitvijo) lahko meri v tisočih. Znotraj te kategorije – negotovo stanovanje – naj posebej opozorimo na za slovensko situacijo specifično kategorijo oseb, ki so najemniki v denacionaliziranih stanovanjih in ki v tej tabeli niso zastopani s posebnim indikatorjem.

Tabela 5: *Ocene števila oseb, ki bivajo v negotovih nastanitvah, ki sodijo v ETHOS-ove operacionalne kategorije 8–10.*

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji (ter leto, na katerega se podatek nanaša):	% ali f	Indikator zajame vse brez-domce?	Indikator zajema samo brez-domce?	Podvajanje oseb znotraj indikatorja?	Prekripanje/ podvajanje med indikatorji?
Operacionalna kategorija 8:					
<i>Osebe v negotovih bivališčih (brez pravice najema)</i>					
Najemniki brez najemne pogodbe (reprezentativni anketni vzorec 2005); % od vseh najemnikov	1,3 %	ne	pretežno da	ne	da
Črne gradnje – število Romov (2010)	5.949	ne	pretežno da	ne	da
Operacionalna kategorija 9:					
<i>Osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo</i>					
Število primerov obravnave problematike deložacije na CSD (2009)	129	ne	ne	ne	da
Izdani sklepi sodišča za izvršbo (2009)	431	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Operacionalna kategorija 10:					
<i>Osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja</i>					
Število primerov obravnave na CSD zaradi fizičnega nasilja v družini (2009)	3.116	ne	ne	da	da

Tabela 6 kaže podatke devetih indikatorjev za tri operacionalne kategorije znotraj osnovne kategorije ‚neprimerno stanovanje‘.

Tabela 6: *Ocene števila oseb, ki bivajo v neprimernih stanovanjih, ki sodijo v ETHOS-ove operacionalne kategorije 11–13.*

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji (ter leto, na katerega se podatek nanaša):	Indikator zajame vse brez-domce? % ali f	Indikator zajema samo brez-domce?	Indikator zajema oseb znotraj indikatorja?	Podvajanje oseb znotraj indikatorja?	Prekripanje/ podvajanje med indikatorji?
Operacionalna kategorija 11:					
<i>Bivanje v nekonvencionalnih strukturah</i>					
Osebe, ki bivajo v prostorih, ki niso stanovanja (2002)	3.068	da	delno	ne	da
Število primerov obravnave na CSD zaradi neprimerne stanovanja (2009)	2.118	ne	ne	da	da
Število primerov obravnave na CSD zaradi brezdomstva (2009)	222	ne	ne	da	da
Neprimerno stanovanje Romov (2010)	2.524	da	ne	ne	pretežno ne
Operacionalna kategorija 12:					
<i>Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske</i>					
Neprimerna bivališča – brez stranišča (2002)	72.137	da	da	ne	da
Neprimerna bivališča – brez kopalnice (2002)	73.076	da	da	ne	da
Neprimerno stanovanje – brez stranišča (2008); % od anketiranih	0,8 %	ne	da	ne	da
Neprimerno stanovanje – brez kopalnice (2008); % od anketiranih	0,9 %	ne	da	ne	da

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji (ter leto, na katerega se podatek nanaša):	% ali f	Indikator zajame vse brez- domce?	Indikator zajema samo brez- domce?	Podvajanje oseb znotraj indika- torja?	Prekri- vanje/ podvajanje med indi- katorji?
--	---------	--	--	--	--

Operacionalna kategorija 13:***Osebe, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti***

Bivanje v prenaseljenem stanovanju (2005); % od anketiranih	0,1 %	da	deloma da	ne	da
---	-------	----	--------------	----	----

Opomba: Pri podanih deležih gre za anketne raziskave in je % delež anketirancev. Ker pa so bile uporabljene reprezentativne raziskave, bi bilo z nekaterimi metodološkimi omejitvami mogoče te deleže posplošiti na celotno populacijo.

Iz tabele 6 je razvidno, da je le pri enem od izbranih kriterijev – število oseb v neprimernem stanovanju (definiranih kot tisti, ki nimajo kopalnice ali stranišča v stanovanju) – v Sloveniji (po popisnih podatkih iz leta 2002) nad 70 tisoč.

Ob vseh zgoraj podanih ocenah je treba upoštevati še to, da pri nekaterih indikatorjih nismo uspeli pridobiti vseh relevantnih podatkov, zato gre pri ocenah prej za podcenjevanje kot pa precenjevanje obsega brezdomstva.

SKLEP: PRIPOROČILA ZA RAZVOJ SISTEMA MERJENJA OBSEGA BREZDOMSTVA

Dve osnovni težavi pri ocenjevanju obsega brezdomstva v Sloveniji sta, da nimamo enotnega sistema zbiranja podatkov oz. morebitnega s takim informacijskim sistemom obstoječega enotnega institucionalnega sistema. Tak sistem bi lahko bil organiziran npr. kot ‚enotne točke‘ prijavljanja in tudi obravnavanja brezdomstva. Druga (potencialna) rešitev bi lahko bil sistem enotnega evidentiranja brezdomnih s pomočjo enotnih identifikacijskih šifer. Obe predlagani rešitvi pa ne bi rešili problema najbolj težko dosegljivih podskupin brezdomcev, ki se sami ne obračajo na organizacije po pomoč. Konec študije je tako priporočal naslednje (Dekleva in drugi, 2010):

„Na osnovi opravljenih analiz menimo, da bi bilo za razvoj ustrežnejšega ocenjevanja obsega brezdomstva (predvsem v ožjem pomenu besede –

ETHOS-ovi konceptualni kategoriji ‚brez strehe nad glavo‘ in ‚brez stanovanja‘) potrebno:

- za ocenjevanje obsega predvsem najbolj težko dosegljive in najbolj ogrožene podskupine brezdomcev (osebe brez strehe nad glavo) izvesti (oz. periodično izvajati) nacionalno terensko štetje ‚(v eni noči)‘;
- za ocenjevanje števila brezdomcev, ki so vključeni v bolj strukturirane podporne programe, uvesti eno (ali obe) od dveh oblik ocenjevanja obsega:
 - A) sistem enotnega evidentiranja uporabnikov, ki bi omogočalo njihovo bolj ali manj enoznačno identificiranje in sledenje skozi sistem, vsaj pri tistem delu programov, kjer uporabniki ne smejo ostati anonimni. Menimo pa, da bi uvedba take metode enotnega evidentiranja bila časovno in organizacijsko zelo zahtevna in ni mogoče pričakovati, da bi se lahko razvila in uvedla prej kot v nekaj letih;
 - B) občasno na večjem vzorcu uporabnikov programov izvesti analizo njihovega prehajanja skozi programe skozi čas, ter na tej osnovi oblikovati ponderje, s katerimi bi lahko ocenjevali obseg brezdomstva brez potrebe po tekočem identificiranju uporabnikov programov;
- za ljudi, ki bivajo v hospitalnih, penalnih, vzgojnih in drugih institucijah, uvesti pravila bolj strukturiranega spremljanja njihovih namestitvev po odpustitih. Skupaj s temi pravili bi morali razviti dodatne nastanitvene možnosti, vzporedno pa usposobiti izvajalce, ki bi skrbeli za prehod oseb iz institucij v te nastanitve;
- v načrtovanju in izvajanju popisa prebivalstva uporabiti metodologijo, ki bi upoštevala specifične brezdomstva, kakor ga razume ETHOS-ova definicija;
- uvesti sistem enotne ‚vstopne točke‘ za obravnavanje brezdomstva, torej organizacije, v katero naj bi se brezdomci prijavljali, ker bi v njej lahko na enem mestu dobili (v veliko večji meri kot sedaj) celovite informacije in storitve, povezane z reševanjem problema brezdomstva. Delovanje te točke bi predstavljalo optimalno točko zajetja podatkov o brezdomstvu, ker bi bili ljudje motivirani tja prihajati. V taki točki bi se moralo izvajati predvsem organizacijsko in koordinacijsko delo v zvezi z namestitvenimi podporami, obstajati bi morala dobra koordinacija med socialnim delom in storitvami javnega stanovanjskega sektorja, in potrebne bi bile kompetenca izvajalcev za multiproblemsko delo, kajti pri velikem delu brezdomcev naletimo na kompleksne življenjske težave;
- izvesti poglobljeno analizo obstoječih administrativnih baz podatkov in na tej podlagi predlagati primerno obliko modifikacije oziroma načina uporabe teh baz za redno spremljanje brezdomstva v Sloveniji;

- predvsem za namene boljšega načrtovanja preventivnih delovanj ter vsebinskega oblikovanja programov bi bilo potrebno izvesti študijo celotne slovenske populacije brezdomnih (kar doslej še ni bilo narejeno), s katero bi ugotavljali značilnosti populacije; razloge za brezdomstvo; prehode med posameznimi kategorijami (po ETHOS tipologiji) v enem letu brezdomskega življenja; uporabo različnih organizacij pomoči; strokovne diskurze organizacij; ovire za izhode iz brezdomstva ter potrebe brezdomcev.“

V študiji smo torej zbrali množico indikatorjev brezdomstva skladno s konceptualno in mednarodno primerljivo tipologijo ETHOS ter s temi indikatorji oblikovali oceno obsega brezdomstva v Sloveniji. Ta ocena ni dala samo ene številke, ampak množico števil, ki se nanašajo na različne vidike (ETHOS-ove kategorije) brezdomstva. Ta ocena po našem mnenju tudi ni tako kakovostna (zanesljiva), da bi bilo mogoče že na njeni osnovi graditi ali evalvirati politiko (oz. sploh stanje v Sloveniji). Prej kot to študija opozarja na odprta vprašanja v zvezi z brezdomstvom, ne samo na vprašanje evidentiranja in merjenja, ampak na še bolj temeljni vprašanji – kako želimo v Sloveniji razumeti brezdomstvo in kako hočemo njegov problem reševati. Odgovore na ta vprašanja bi moral prinesiti razvoj nacionalne politike na področju brezdomstva.

LITERATURA

- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007a). *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007b). Definiranje brezdomstva in merjenje njegovega obsega. *Socialna pedagogika*, 11 (1), str. 1–36.
- European typology of homelessness and housing exclusion*. (b. d.). Pridobljeno 9. 10. 2011 s svetovnega spleta: http://www.feantsa.org/files/indicators_wg/ETHOS2006/EN_EthosLeaflet.pdf.
- Eurostat 2010. EU SILC*. (2010). Pridobljeno 1. 10. 2010 s svetovnega spleta: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction.
- FEANTSA. (2010). *Ending Homelessness: A Handbook for Policy Makers*. Bruselj: FEANTSA. Pridobljeno 9. 10. 2011 s svetovnega spleta: http://www.feantsa.org/files/freshstart/Campaign_2010/background_docs/FEANTSA_handbook_EN_FINAL.pdf.
- Razpotnik, Š. in Dekleva, B. (2009). *Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

Stanovanjska anketa 2005. Razvojno raziskovalni projekt. (2005). Ljubljana: UL FDV, Inštitut za družbene vede (IDV), Center za proučevanje družbene blaginje (CDB).

Župančič J. (ur) (2010). *Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji. Elaborat. Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK, PREJET SEPTEMBRA 2011.